

СТАНОВИЩЕ

от проф. д-р Даниел Вачков - Институт за исторически изследвания при БАН,

относно конкурс за заемане на академичната длъжност **професор** по професионално направление 2.2. История и археология, специалност История на България (Монархическата институция и Третата българска държава) за нуждите на секция Нова българска история. Конкурсът е обявен в Държавен вестник, бр. 10 от 4 февруари 2022 г.

В конкурса за професор участва като единствен кандидат доц. д.и.н. Петър Иванов Стоянович. Кандидатът е представил всички нужни документи за участие в конкурса и няма допуснати административни пропуски. Комплектът съдържа необходимите материали, даващи пълна и подробна информация за научната и преподавателската дейност на доц. Петър Стоянович. Той включва 3 монографии, 13 студии и статии и две учебни помагала. Цялата представена научна продукция е публикувана след заемането на академичната длъжност доцент. От направената справка става ясно, че кандидатът изцяло покрива минималните изисквания на НАЦИД за академичната длъжност професор.

Изследователските занимания на доц. Петър Стоянович в огромната си част са съсредоточени върху темата за монархическия институт и по-специално върху дейността и личността на втория монарх на Третата българска държава княз/цар Фердинанд I. На него са посветени както трите монографии, така и повечето от представените студии и статии. Този ясно изразен научен интерес на кандидата към монархическата тема му позволява не само да опознае изцяло същността на тема и нейните многобройни аспекти, но и да навлезе в най-малки детайли в нейното проучване. Няма да е пресилено да се каже, че доц. П. Стоянович си е спечелил реномето на най-утвърдения изследовател на делото и живота на княз/цар Фердинанд както сред българската, така и сред международната историческа научна общност.

Научните публикации на кандидата задълбочено разглеждат цялостното изграждане на бъдещия монарх, събитията около възкачването му на българския престол, неговото над 30 годишно управление и ролята му в модернизирването и европеизирането на третата българска държава. В изследванията си доц. Петър Стоянович много умело излага историята на Фердинанд Сакс-Кобург-Гота в широкия контекст на случващото се в българската държава, както и в развитието на

международните отношения. Отличното познаване на политическите и културните събития от последната четвърт на XIX и първото десетилетие на XX в. в Европа му позволява точно и обективно да изведе приносите на княз/цар Фердинанд в цялостното развитие на България в годините след Съединението до Балканските войни.

Главният труд, с който кандидатства доц. Стоянович в конкурса за академичната длъжност професор е монографичното изследване Пътят към София. Произход, образование и мотивация на принц Фердинанд Сакс-Кобургски и Готски за мисията в България. София, изд. Фабер, 2021 г., 252 с. Книгата разглежда важен и напълно недостатъчно изследван до момента, както в българската, така и в световната историография, период от живота на младия Фердинанд от рождението до идването му в България. Освен, че обстойно проследява всички важни събития и всички определящи фактори, изиграли съществена роля в личностното изграждане на принца, изследването прави убедителен анализ на причините за вземането на съдбоносното решение на младия аристократ да поеме българската корона в един изключително труден политически момент от българската история. Наред със запълването на много празнини в познанията върху този ранен период от живота на Фердинанд монографията уточнява редица неизяснени или спорни тези, опровергава множество неточности, умишлени или неволни, развенчава определени митове за конспиративния характер на неговото избиране за български княз, които се срещат в българската, а и във световната историография.

Структурата на изложението следва класическия за подобни научни текстове хронологично-проблемния подход. Уводът точно заявява целите и задачите на изследването и очертава състоянието на историографските проучвания по темата.

Съвсем правилно изследването започва с кратко, но напълно точно описание на постигнатото от българското общество през времето на Възраждането и първите години след Освобождението. Представени са достиженията, но и предизвикателствата, които се изправят пред наскоро възстановената държава в процесите на нейната модернизация. Много успешно е пресъздаден проблема с взаимните възприятия и резерви, които изпитват хората от Запада и от Ориента, към който в този период се числи и България.

Следващите глави на изложението отразяват хронологическия развой на събитията както в личния живот на принца, така и в европейската политика. Напълно

основателно е отделено значително място в представянето на произхода на принца, като са проследени неговите аристократични корени още от епохата на същинското средновековие. По този начин не само се показва значимото място на родовете, с които пряко е свързан принцът, но и категорично се доказва абсолютната несъстоятелност на тиражираните още през XIX в. от определени политически кръгове неистини и откровени лъжи по адрес на аристократичното му потекло.

Подробно е изследван и проблемът за образованието на принца и ролята на различните фактори в неговото изграждане. Наред с личните му качества, несъмнено допринесли за отличната му подготовка, е отделено специално внимание и на ролята на възпитанието, дадено му от неговата майка княгиня Клементина, чието влияние над сина ѝ, както добре е показано в книгата, остава съществено чак до нейната кончина. Макар да следва традиционния образователен модел за неговата социална група, а именно военна подготовка и кариера, изложението убедително показва особеностите на характера на Фердинанд Сакс – Кобургски и Готски, които съществено го отличават от неговите колеги с благородническа кръв. Развитието на интелектуалните му способности за сметка на физическите умения, на аналитичното мислене, за сметка на ездата, на изграждането на изострен усет към разпознаване на различните мотиви на политическото поведение, на по-късен етап, ще се окажат далеч по-полезни в намирането на важни решения в сложни и заплетени ситуации.

Централно място в изследването е отделено и на възможно най-съществения въпрос, на който в този период, трябва да даде отговор младия принц – дали да приеме предложението на българската делегация и да поеме управлението на българската държава в един изключително напрегнат политически момент. В изложението убедително се доказва, че решението да поеме пътя към София не нито плод на авантюристична проява на млад и амбициозен аристократ, нито на сложни политически комбинации между великите сили. Става ясно, че това е един премислен акт, съпроводен с множество дискретни демарши, от страна най-вече на близкия около принца кръг, целящи да направят, доколкото е възможно, по-благоприятна международната политическата обстановка около неговото възкачване на българския престол.

Отделна глава в монографията е отделена и на друг важен проблем, представящ както личностния характер на княз Фердинанд, така и уменията му да печели позиции и симпатии дори в на пръв поглед от неизгодни за него събития. Става дума за добре

премереното му отношение към неговия предшественик на българския престол – княз Александър I. Отдавайки почит и признание на извършеното от първия българския владетел княз Фердинанд успява не само да неутрализира евентуални политически усложнения, предизвикани от вътрешните и външните симпатизанти на княз Александър I, но в крайна сметка да се представи като естествен продължител на всички положителни начинания, започнати от предишния монарх.

Цялото монографично изследване на доц. Петър Стоянович, посветено на ранния период на живота на княз Фердинанд до идването му в България, недвусмислено води до изводите, убедително формулирани от автора, че през 1887 г. начело на българската държава застава един владетел, разполагащ с всички необходими знания и лични качества, чрез които да осигури стабилност на политическия живот, да осъществи важния процес на модернизирание и да даде ясна европейска перспектива на балканската държава.

Наред с изтъкнатите научни достойнства на разгледания труд е необходимо да се отбележат и съществените изследователски приноси на доц. П. Стоянович и в останалите публикации по темата. Въз основа на богат изворов материал от чуждестранни и българския архиви, на многобройни спомени, дневници и издания на периодичния печат са изследвани множество неизвестни досега събития, свързани с личността и управлението на княз/цар Фердинанд I. Ясно се изведени неговите заслуги за модернизирането на такива важни сфери и институции като въоръжените сили, градското строителство и архитектура, пощенската и железопътната инфраструктура. Не на последно място трябва да се отбележи и факта, че благодарение на кандидата се появява на немски език първото цялостно представяне на историята на България в периода от 1887 до 1912 г.

В заключение на всичко написано по горе си позволявам да призова Научното жури да препоръча на Научния съвет на Института за исторически изследвания при БАН да присъди на доц. Петър Стоянович академичната длъжност **професор**.

25 май 2022

проф. д-р Даниел Вачков